

Jan Łysek

Proces zmian kształcenia i doskonalenia nauczycieli w Polsce

Nauczyciel i Szkoła 1-2 (18-19), 31-49

2003

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez **Muzeum Historii Polski** w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

Jan Łysek

Proces zmian kształcenia i doskonalenia nauczycieli w Polsce

Aktualnie nauczyciele kształcą się w dwóch systemach. Są to: system oświaty oraz system szkolnictwa wyższego. W skład systemu oświaty wchodzi kolegia nauczycielskie i kolegia języków obcych. Do systemu szkolnictwa wyższego należy zaliczyć: uniwersytety i wyższe szkoły pedagogiczne, akademie wychowania fizycznego oraz inne uczelnie, które należą do resortów edukacji, kultury oraz zdrowia i kształcą nauczycieli przedmiotów ogólnokształcących, czyli niektóre politechniki, akademie muzyczne oraz akademie sztuk pięknych.

W kolegiach nauczycielskich kształcą się nauczycieli dla przedszkoli, szkół podstawowych i placówek oświatowych. W kolegiach języków obcych kształcą się nauczycieli dla szkół podstawowych i średnich. Głównym celem kształcenia w kolegiach jest uzyskanie przez absolwentów wiedzy i umiejętności kierunkowych oraz pedagogicznych, które są niezbędne do wykonywania zawodu. Praktyki pedagogiczne stanowią tutaj integralny i niezwykle istotny element kształcenia. Ponadto, większość kolegiów przygotowuje do nauczania dwóch przedmiotów albo prowadzenia dwóch rodzajów zajęć. Wyjątkiem są tutaj kolegia języków obcych oraz kolegia języka polskiego.

Nad kolegiami opiekę naukowo-dydaktyczną sprawują uczelnie wyższe. Dzięki temu absolwenci mają zapewniony odpowiedni poziom kształcenia, mogą uzyskać tytuł zawodowy licencjata oraz mają możliwość podjęcia uzupełniających studiów magisterskich.

W przypadku uczelni wyższych kształcą one nauczycieli na kierunkach, które są ustalane przez Radę Główną Szkolnictwa Wyższego. Kierunki te odpowiadają najczęściej dyscyplinom naukowym. W aktualnym wykazie kierunków studiów znajdują się następujące kierunki ściśle nauczycielskie. Są to: pedagogika specjalna, wychowanie fizyczne, wychowanie muzyczne, wychowanie plastyczne oraz wychowanie techniczne. Zdecydowana większość przyszłych nauczycieli, bądź nauczycieli czynnych zawodowo, kształconych jest na specjalnościach nauczycielskich lub uzyskuje przygotowanie pedagogiczne w ramach fakultatywnego studium pedagogicznego.

Głównym celem kształcenia nauczycieli na uczelniach wyższych jest zdobycie wiedzy teoretycznej z danej dziedziny, a nie przygotowanie do wykonywania zadań

zawodowych, jak to powszechnie się zakłada. Dotyczy to zarówno przygotowania kierunkowego, jak i przygotowania pedagogicznego.

Podstawową wadą współczesnego systemu kształcenia nauczycieli na uczelniach wyższych jest brak integracji między przygotowaniem kierunkowym a pedagogicznym oraz brak integracji w zakresie przygotowania pedagogicznego. Ponadto, praktyki nauczycielskie, które powinny stanowić integralną część kształcenia, zbyt często nie korelują z zajęciami na uczelni lub liczba godzin przeznaczonych na studencką praktykę pedagogiczną jest ograniczana do minimum, a nawet podejmuje się decyzje o likwidacji śródrocznych ciągłych praktyk pedagogicznych. Nieuzasadnione decyzje tego rodzaju oraz niewłaściwe proporcje pomiędzy wykładami a aktywnymi formami zajęć, jak również zbyt duża liczebność grup - z pewnością nie sprzyjają dobremu przygotowaniu do zawodu nauczycielskiego.

Prawdą jest, że aktualnie szkoły wyższe najczęściej kształcą nauczycieli w zakresie jednej dyscypliny, ale w ostatnim czasie niektóre uczelnie rozpoczęły kształcenie dwuspecjalistyczne (dwukierunkowe). Jednak brak standardów w tym zakresie powoduje to, że daje się tutaj zauważyć całkowita dowolność w zakresie tworzenia i realizacji koncepcji kształcenia tego typu. Istnieje również trudność formalna dotycząca dyplomu kształcenia dwukierunkowego lub dwuspecjalistycznego, obejmującego specjalności z różnych kierunków, gdyż nie ma jednoznacznych rozwiązań prawnych dotyczących świadectw, które potwierdzałyby uprawnienia do nauczania drugiego przedmiotu. Wprowadzony w 1992 roku zawodowy tytuł magistra edukacji nie uzyskał akceptacji środowiska i jest stosowany bardzo rzadko. Powyższe fakty oraz fakt istniejącej autonomii szkół wyższych powoduje to, że przygotowanie nauczycieli do wykonywania zawodu, pomimo spełnienia formalnych wymagań kwalifikacyjnych, jest bardzo różne i często nie odpowiada potrzebom szkolnictwa.

Jak się wydaje, kształcenie nauczycieli powinno nadal odbywać się w kolegiach nauczycielskich oraz w uczelniach wyższych. Mając jednak na uwadze edukacyjne europejskie struktury unijne oraz potrzeby szkolnictwa i oczekiwania społeczne w Polsce, należy oczekiwać, że niebawem nastąpi proces stopniowego włączania kolegiów w struktury wyższych szkół zawodowych lub proces przekształcania kolegiów w jednostki filialne szkół wyższych.

Należy pamiętać, że określone działania, których celem było przygotowanie reformy kształcenia nauczycieli, zostały podjęte w 1997 roku przez Radę do spraw Kształcenia Nauczycieli przy Ministrze Edukacji Narodowej. Rozpoczęto wtedy intensywne prace dotyczące opracowania standardów przygotowania pedagogicznego nauczycieli, opracowania standardów kształcenia dwuspecjalistycznego (dwukierunkowego) oraz opracowania ramowych planów i podstaw programowych specjalności w kolegiach nauczycielskich. Niestety, prace te w pewnym momencie zostały wstrzymane z powodu planowanej reformy oświaty i nowych podstaw

programowych przedmiotów ogólnokształcących. Kontynuacja była możliwa dopiero po podjęciu szeregu decyzji wynikających z założeń reformy systemu edukacji. Założyło się bowiem, że reforma kształcenia nauczycieli, w tym reforma programowa, musi być poprzedzona przyjęciem ostatecznej wersji podstaw programowych, opracowaniem standardów edukacyjnych, określeniem ramowych planów (w zakresie przedmiotów nauczania, nauczania blokowego oraz nauczania zintegrowanego), określeniem kwalifikacji nauczycieli (konieczność rozstrzygnięć dotyczących statusu nauczycieli), opracowaniem standardów kształcenia nauczycieli oraz opracowaniem koncepcji systemu akredytacji kształcenia nauczycieli. Nie czekano jednak na zakończenie prac wynikających z założeń reformy systemu edukacji i już w roku akademickim 1998/1999 podjęto w kolegiach i uczelniach działania mające na celu przygotowanie nauczycieli do zreformowanej szkoły. Opracowane standardy przygotowania pedagogicznego objęły zadania nauczycieli oraz szkół i odniosły się do założeń reformy systemu edukacji. To wymusiło zmiany programów nauczania w kolegiach nauczycielskich i uczelniach. Brakuje jednak przykładowych programów, które umożliwiłyby uzyskanie wiedzy i umiejętności zgodnych z wcześniej wymienionymi standardami. Dopiero wtedy byłaby możliwa poprawa jakości kształcenia nauczycieli.

Tak naprawdę jednak poprawa jakości kształcenia nauczycieli będzie możliwa dopiero wtedy, gdy zostanie wprowadzony system akredytacji kształcenia nauczycieli. Sprawa ta pozostaje nadal zagadnieniem otwartym, a tematyką tą zajmuje się m. in. program ARKA, który zaczął działać w ramach zakończonego już dzisiaj programu SMART.

Prawdą jest również to, że reforma kształcenia nauczycieli będzie możliwa również wtedy, gdy uzyska akceptację nauczycieli kolegiów i nauczycieli akademickich. Ważne są zatem rzetelne informacje na temat kolejnych etapów reformy oraz możliwość uczestniczenia zainteresowanych środowisk w pracach nad nową koncepcją kształcenia nauczycieli oraz sposobami jej realizacji. Dobrze zatem, że w prace włączyły się także: Rada do spraw Kształcenia Nauczycieli przy Ministrze Edukacji Narodowej i Sportu, Rada Naukowa Centralnego Ośrodka Metodycznego Studiów Nauczycielskich przy Akademii Pedagogicznej w Krakowie, Konferencja Rektorów Wyższych Szkół Pedagogicznych, Zespół do spraw Kształcenia Nauczycieli Rady Głównej Szkolnictwa Wyższego, Rada Stowarzyszeń Nauczycielskich oraz Rada Główna Szkolnictwa Wyższego.

Oprócz realizowanych zmian w procesie kształcenia nauczycieli realizowane są również działania dotyczące doskonalenia nauczycieli i kadr oświatowych. Głównym celem opracowywanych ofert doskonalenia jest założenie o konieczności kształtowania szkoły przez szkolną społeczność, z uwzględnieniem swoich potrzeb i oczekiwań. Dzięki temu stało się możliwe kształcenie liderów wewnątrzszkolnego doskonalenia, specjalistów badania jakości placówek doskonalenia oraz edukatorów

nauczycieli języków obcych, historii, wiedzy obywatelskiej i innych. Pojawili się więc wysoko kwalifikowani specjaliści, przygotowani do pracy z dorosłymi w zakresie doskonalenia i doksztalcania, umiejący tworzyć programy kursów oraz dokonywać oceny ich efektywności. Pozostaje jeszcze kwestia uregulowania prawnego statusu edukatorów i liderów.

Trwający proces zmian kształcenia i doskonalenia nauczycieli był i jest możliwy dzięki projektom, które wspierały, i wspierają, reformę systemu edukacji. Mam tutaj na uwadze działania zagranicznych ekspertów, europejskie centra kształcenia i doskonalenia oraz międzynarodowe programy wspierające, takie jak: **PHARE, SMART, Kreator, ARKA, TEMPUS, SOCRATES i LEONARDO.**

PHARE to program bezzwrotnej pomocy udzielanej Polsce i innym krajom Europy środkowej przez Unię Europejską. Powstał w 1990 roku, kiedy to państwa Europy Zachodniej postanowiły wesprzeć kraje Europy Środkowej i Wschodniej w przemianach gospodarczych. Na początku planowano zaoferować pomoc jedynie Polsce i Węgrom. Stąd wzięła się nazwa Poland - Hungary Assistance to Restructuring of their Economies, czyli Polska - Węgry Pomoc w Przebudowie Gospodarki. Z czasem do tego programu włączono pozostałe kraje. Ostatecznie program objął 14 państw. Polska, jako największy kraj z tej grupy, otrzymywała procentowo największą ilość środków, bo około jednej trzeciej.

Ze względu na cel jaki miała osiągnąć pomoc, Program PHARE kilkakrotnie zmieniał swój charakter: od pomocy towarowej, poprzez przepływ fachowej wiedzy, inwestycje i wspieranie demokracji, po wspieranie na drodze do stowarzyszenia Polski ze Wspólnotami Europejskimi. Środki z Programu PHARE miały pomóc w przemianach związanych z przygotowaniem do członkostwa w Unii Europejskiej. W ramach części PHARE określonej jako inwestowanie w spójność gospodarczą i społeczną, program wspierał:

- wzrost działalności sektora produkcyjnego (pomoc w zróżnicowaniu działalności gospodarczej, rozwój sektora prywatnego i modernizację przemysłu),
- wzmocnienie potencjału ludzkiego - wsparcie czterech filarów Europejskiej Strategii Zatrudnienia (szkolenie oraz przekwalifikowywanie pracowników, podnoszenie umiejętności zarządzania w przemyśle, działania zwiększające innowacyjność),
- poprawę infrastruktury związanej z prowadzeniem działalności gospodarczej (inwestycje), poprawiające dostęp do miejsc, w których rozwija się przemysł i handel,
- inwestycje związane z infrastrukturą ochrony środowiska, sprzyjające rozwojowi inwestycyjnemu w regionach.

W ramach programu PHARE zaistniał program SMART dotyczący edukacji. Program SMART miał cztery komponenty:

- finansowanie szkół, poprawa jakości funkcjonowania szkół, poradnictwo zawodowe, kształtowanie polityki edukacyjnej (komponent 01),
- modernizacja systemu oceniania opartego o ogólnokrajowe standardy (komponent 02, program NOWA MATURA),
- wdrożenia kompetencji kluczowych do programów nauczania przedmiotów ogólnokształcących i praktyki szkolnej (komponent 03 - program KREATOR),
- wprowadzenie systemu akredytacji i zapewnienia jakości kształcenia w kolegiach nauczycielskich (komponent 04, Program ARKA).

Program **SMART** był przez cały czas poddawany procesowi ewaluacji formatywnej, której sukces opierał się na stałym dialogu z osobami podejmującymi decyzje w programie. Nastąpiły realne działania na rzecz poprawy jakości kształcenia nauczycieli w kolegiach oraz ambicje przejścia do procedur akredytacyjnych dla potwierdzenia wysokich kompetencji pracowników kolegiów. Ponadto, w Ministerstwie Edukacji Narodowej powstało Biuro Strategii i Reformy, którego zadaniem było planowanie długofalowej polityki edukacyjnej państwa. Niestety, niektóre założenia, które były brane pod uwagę, gdy powstawały założenia programu **SMART**, uległy później zmianie, np. idea bonu oświatowego oraz obowiązkowa matura w nowej formule - odsunęły się w czasie.

W ramach istniejącego programu **SMART** powstał w pewnym momencie program **Kreator**. Pierwsza faza programu **Kreator** rozpoczęła się we wrześniu 1995 roku. Jedenastu nauczycieli języka polskiego i matematyki z Krakowa, Zgierza oraz Łodzi, korzystając z wsparcia programu **IMPROVE (PHARE)**, opracowało i wypróbowało na swoich lekcjach metody integrowania kompetencji kluczowych z kształceniem przedmiotowym w szkole. Rezultatem ich pracy były „Materiały edukacyjne **KREATORA** - zeszyt 1”, „Strategia programu **KREATOR**” oraz kursy dla nauczycieli w drugim semestrze roku szkolnego 1996/1997. We wrześniu 1996 roku dołączyli nauczyciele historii, nauczania początkowego oraz przedmiotów przyrodniczych. Powołano również trzeci ośrodek programu w Warszawie. Po rocznym szkoleniu rozszerzonego do 42 osób zespołu, powstały kolejne zeszyty „Materiałów edukacyjnych **KREATORa**” oraz przygotowano kursy dla nauczycieli prowadzone w trzech ośrodkach wojewódzkich. Uczestnicy programu brali ponadto udział w pracach powołanego przez **MEN** zespołu, który opracował Podstawy Programowe i standardy osiągnięć szkolnych, w przygotowaniu projektu **CODN** „Nowa szkoła” oraz innych inicjatywach oświatowych. W roku szkolnym 1997/1998 przygotowano kursy dla edukatorów, czyli dla tych, którzy w przyszłości mieli prowadzić szkolenia nauczycieli ze szkół. Kandydatów na te kursy zgłaszali kuratorzy ośmiu województw będących siedzibą regionalnych komisji programu **Nowa Matura**. Absolwenci tych szkoleń prowadzili następnie, korzystając ze wsparcia programu **KREATOR**, kursy dla nauczycieli w swoich województwach.

Najefektywniejszą formą poszerzenia grupy odbiorców okazała się zatem, w toku wielu eksperymentów, metoda kaskady. Kaskada polegała na przygotowaniu przez ekspertów pierwszej grupy specjalistów. Zapoznawano ich z programem i technikami pracy, wyposażano w pakiety dydaktyczne, zawierające podręczniki, ćwiczenia, zbiory scenariuszy zajęć, foliogramy i kasety wideo. Kształceni edukatorzy odbywali praktyki pod okiem ekspertów i dopiero po ich zaliczeniu przystępowali do pracy. Każdy z nich prowadził zajęcia dla kolejnej, co najmniej dwudziestoosobowej, grupy. Następnie przystępowała do pracy nowa generacja. W ten sposób, w postępie geometrycznym, wzrastała liczba wyszkolonych osób. Efektywność tej formy i jej tempo miały ogromne znaczenie, ponieważ przygotowanie jednego specjalisty trwało do półtora roku. Wprowadzenie innej zasady szkolenia, na przykład utworzenie specjalnej placówki oświatowej, pozwoliłoby na dotarcie z nowymi treściami i umiejętnościami do nauczycieli pracujących w niewielkich miejscowościach najwcześniej po kilku latach. Członkowie pierwszych zespołów specjalistów, dzięki doświadczeniu i stałemu doskonaleniu swoich umiejętności, sami stawali się z czasem samodzielnymi ekspertami. Stanowili więc grupy wsparcia dla nowych kadr i wzmacniali w istotny sposób system doskonalenia. Był to kolejny atut szkolenia kaskadowego. Zastosowanie tej metody umożliwiło uruchomienie ważnego projektu szkoleniowego - programu „Nowa Szkoła”, opracowanego całkowicie przez polskich ekspertów. Program ten, koordynowany przez Centralny Ośrodek Doskonalenia Nauczycieli, przygotowywał nauczycieli do: tworzenia programów edukacyjnych na poziomie szkoły lub poszczególnych przedmiotów nauczania i rozwiązań międzyprzedmiotowych, wypracowywania szkolnych systemów oceniania oraz do współpracy w zespołach zadaniowych i radach pedagogicznych.

Celem ogólnym programu KREATOR było wdrożenie pięciu kompetencji kluczowych do programów nauczania przedmiotów ogólnokształcących i praktyki szkolnej. Owe kompetencje kluczowe to:

- planowanie, organizowanie i ocenianie własnego uczenia się,
- skuteczne komunikowanie się w różnych sytuacjach,
- efektywne współdziałanie w zespole,
- rozwiązywanie problemów w twórczy sposób,
- efektywne posługiwanie się technologią informacyjną.

Przyjęto tutaj założenie, że kształtowania kompetencji kluczowych nie realizujemy jako odrębnej dziedziny aktywności, ale włączamy je w obręb konkretnych przedmiotów. Dla zdefiniowania pojęć przyjęto więc, że umiejętności dotyczą sfery działania człowieka, a kompetencja to zespół zintegrowanych umiejętności w danej dziedzinie. Zadaniem szkoły byłoby więc kształtowanie umiejętności kluczowych, tak by uczeń miał możliwość osiągnięcia kompetencji.

Podstawowym pojęciem przy nauczaniu umiejętności kluczowych była integra-

cja. Programy nauczania musiały być więc pisane w taki sposób, by treści przedmiotowe były nierozzerwalnie splecione z umiejętnościami kluczowymi i nauczane jednocześnie. Uczniowie świadomie mieli koncentrować się jednocześnie zarówno na treści, jak i na procesie pracy. Istniała także potrzeba nauczania ich sposobów pokazywania, opisywania, dokumentowania tego, co zrobili.

Każdy przedmiot zawierał trzon wiedzy i sposoby jej tworzenia oraz wykorzystania. Program KREATOR przenosił uwagę planujących programy z wiedzy na działania związane z przedmiotem. W nauce języka ojczystego kluczowym obszarem zainteresowania stało się raczej pisanie, czytanie i mówienie niż to, jaki tekst wykorzystuje się do ćwiczenia. W matematyce centralnymi sprawami stały się uogólnianie, abstrahowanie, symbolizowanie oraz formułowanie hipotez. W historii analiza źródeł faktograficznych i rozpoznawanie mitów historycznych nabrały znaczenia równego ze znajomością wszystkich królów polskich. Zakładano, że poprzez te procesy powinno nastąpić najlepsze zespolenie kluczowych kompetencji z przedmiotami nauczania. To podejście nie negowało oczywiście znaczenia wiedzy przedmiotowej. Wprowadzało ono po prostu równowagę pomiędzy przyswajaniem a wykorzystywaniem wiedzy. Tym samym nauczyciele powinni być zobowiązani do zastanowienia się, czy ich style nauczania pozwalają zarówno opanować wiedzę, umiejętności i zrozumienie przedmiotu, jak i praktycznie zastosować kompetencje kluczowe. Uczniowie natomiast powinni zdawać sobie sprawę z tego, że przejmą odpowiedzialność za własną naukę poprzez skuteczne stosowanie wszystkich kompetencji kluczowych do zdobywania wiedzy przedmiotowej, umiejętności i rozumienia. Za to więc, co dzieje się w klasie, odpowiedzialny powinien być i nauczyciel, i uczeń, którzy rozwijają się razem w procesie kształcenia.

Poziomy wiedzy, umiejętności i rozumienia we wszystkich przedmiotach, wyrażone w pojęciach: *trudność*, *złożoność* i *dociekliwość*, wzrastają w miarę rozwoju umiejętności uczenia się. Równoległy rozwój kompetencji kluczowych polega więc na ich wykorzystaniu w coraz skuteczniejszy, wydajny, wyrafinowany i rozumny sposób.

Pozostaje problem oceny umiejętności kluczowych. Potrzebne jest tutaj opisanie wyróżniających je cech. Należy zatem określić, jakiego rodzaju zachowań i wyników oczekujemy od ucznia, aby móc zaobserwować jego zdolność do stosowania kluczowych kompetencji. Następnie trzeba zdefiniować różne poziomy doskonałości tych kompetencji i określić wskaźniki, które dowodziłyby osiągnięcia określonego poziomu. Naturalnie, nie oczekujemy od uczniów przez cały czas pracy na najwyższym poziomie i pamiętamy, że złożoność treści ma bezpośredni wpływ na poziom stosowania kompetencji kluczowych.

Niemal równoległe z programem KREATOR zaistniał w Polsce program **ARKA**. W programie tym grupy przedmiotowe (nauczanie wczesnoszkolne, język polski, matematyka, języki obce) podczas comiesięcznych spotkań warsztatowych opra-

cowaly publikacje dotyczace ksztalcenia nauczycieli, bogato ilustrowane przykladami z praktyki szkolnej. Ponadto opracowano ramy programowe ksztalcenia nauczycieli w kolegiach i przedstawiono je Ministerstwu Edukacji Narodowej, opracowano system akredytacji.

Omawiajac programy edukacyjne nalezy wspomniec rowniez o Programie **TEMPUS**. Byl on europejskim programem wspolpracy w sektorze szkolnictwa wyzszezo. Zostal uruchomiony na podstawie decyzji Rady Ministrów Wspólnoty Europejskiej na okres czterech lat akademickich (1990-1994), nastepnie przedluzony w 1993 roku na okres 1994-1998, a w 1996 roku - na kolejne dwa lata (1998-2000). **TEMPUS** stanowil czesc kompleksowego programu bezzwrotnej pomocy Komisji Europejskiej na rzecz wspierania reform spoleczno-gospodarczych w krajach Europy Srodkowo-Wschodniej (**PHARE**) oraz - od roku 1993 - Wspólnoty Niepodleglych Państw i Mongolii (**TACIS**). Obecnie realizowany jest jedynie program **TEMPUS III**, przeznaczony dla krajów Wspólnoty Niepodleglych Państw, Mongolii i niestowarzyszonych krajów Europy.

Polskie Biuro **TEMPUS** - dzialajace w obrębie Fundacji Rozwoju Systemu Edukacji powolanej przez Ministerstwo Edukacji i odpowiadajace za koordynacje Programu w Polsce - zakonczylo swoja dzialalnosc 1 maja 2001 roku. Realizacja ostatnich projektów **TEMPUSa** przez polskie uczelnie dobiegla konca w pazdzierniku 2001 roku.

Celem nadrzednym Programu **TEMPUS** bylo wspieranie rozwoju i restrukturyzacji szkolnictwa wyzszezo w krajach Europy Centralnej i Wschodniej, poprzez wspolprace ośrodków akademickich z partnerami w krajach Unii Europejskiej. Byl to program edukacyjny, który przede wszystkim wspomagal:

- modernizacje programów i metod nauczania, materialów dydaktycznych,
- doskonalenie nauczycieli akademickich,
- restrukturyzacje uczelni,
- tworzenie sieci wymiany studentów.

Programy **PHARE**, **SMART**, **KREATOR** i **ARKA** oraz Program **TEMPUS**, odnoszace sie do zmian w procesie ksztalcenia i doskonalenia zawodowego, w tym rowniez ksztalcenia i doskonalenia nauczycieli, zakonczyly juz swoja dzialalnosc w Polsce. Dorobek uzyskany dzięki tym programom jest znaczący i nalezy oczekiwac, ze prace w tym kierunku beda nadal prowadzone. Realne szanse na kontynuowanie prac badawczych i wdrozeniowych w tym zakresie zaistniały, gdy Polska zaczęła uczestniczyć w innych programach międzynarodowych. Najważniejsze z nich to **SOCRATES** i **LEONARDO**.

Zadaniem programu **SOCRATES** jest rozszerzanie wspolpracy europejskiej w dziedzinie edukacji. Jej różne formy obejmują dzieci, mlodzięz i dorosłych - od przedszkola po uniwersytet.

Celem programu jest kreowanie europejskiego wymiaru w nauczaniu, powięk-

szanie kręgu osobistych doświadczeń o wiedzę na temat innych krajów Europy, rozwijanie poczucia jedności w Europie oraz wspomaganie procesów przystosowania się do nowych warunków społecznych i ekonomicznych w perspektywie zjednoczonej Europy.

Program edukacyjny SOCRATES jest inicjatywą Wspólnoty Europejskiej przyjętą do realizacji w latach 1995-1999 (I faza programu) oraz 2000-2006 (II faza programu). Polska i inne kraje stowarzyszone z Unią Europejską brały w nim udział już od roku szkolnego 1996/97 - w ramach działań przygotowawczych. Formalne przystąpienie Polski do programu SOCRATES nastąpiło w marcu 1998 roku.

SOCRATES składa się z ośmiu komponentów. Są to następujące programy szczegółowe: Erasmus, Comenius, Lingua, Minerva (ODL), GrunDTVig (Adult Education), Eurydice, Arion oraz Naric.

Zadaniem programu **Erasmus** jest podnoszenie poziomu kształcenia i wzmacnianie jego europejskiego wymiaru w szkołach wyższych. W trzydziestu krajach Europy uczelnie uczestniczące w programie SOCRATES/ERASMUS realizować mogą jedno, kilka lub wszystkie z niżej wymienionych działań:

- wymianę studentów - wyjazdy do partnerskich uczelni w krajach europejskich i przyjmowanie studentów z tych uczelni w celu zrealizowania przez nich uzgodnionego pomiędzy uczelniami programu studiów (trwającego od 3 miesięcy do 1 roku akademickiego);
- wymianę nauczycieli akademickich - wyjazdy do partnerskich uczelni w krajach Europy i przyjmowanie wykładowców z tych uczelni w celu prowadzenia przez nich zajęć dydaktycznych;
- organizację wymiany studentów i kadry dydaktycznej - działania mające na celu promocję i organizację wymiany, m.in. przygotowanie studentów i wykładowców wyjeżdżających na stypendia, opieka nad studentami przyjeżdżającymi z krajów europejskich;
- wprowadzanie Europejskiego Systemu Transferu Punktów (ECTS) jako systemu ułatwiającego zaliczenie okresu studiów odbytego w uczelni partnerskiej (okres ten uznaje się za równoważny z okresem studiów w uczelni macierzystej);
- opracowywanie nowych programów nauczania przy współudziale partnerskich uczelni z krajów Europy (programy nauczania dla początkowych i wyższych lat studiów, moduły europejskie);
- organizację kursów intensywnych w formie intensywnych zajęć dydaktycznych opracowanych i prowadzonych przez międzynarodową grupę wykładowców dla międzynarodowej grupy studentów;
- udział w Sieciach Tematycznych ERASMUSa.

Aktywny udział polskich uczelni w programie ERASMUS rozpoczął się w roku 1998/1999, kiedy to 46 polskich szkół wyższych podpisało Kontrakt Uczel-

niany z Komisją Europejską. W roku 1999/2000 w programie uczestniczyły 74 polskie uczelnie, w 2000/2001 - 98 uczelni, a w roku akademickim 2002/2003 już 120 polskich uczelni realizuje Kontrakt Uczelniany.

Istotnym obszarem w programie ERASMUS jest Europejski System Transferu Punktów (European Credit Transfer System), czyli ECTS. Jest to system, który ułatwia zaliczanie okresu studiów odbytych przez studenta w uczelni zagranicznej przez jego uczelnię macierzystą. Został on opracowany w drugiej połowie lat osiemdziesiątych. Od tego czasu ECTS jest wdrażany przez coraz większą liczbę uczelni europejskich, a najszerze zastosowanie systemu obserwuje się na uczelniach realizujących Kontrakty Uczelniane programu Erasmus.

ECTS stanowi kodeks sprawdzonych rozwiązań dotyczących uznawania (okresu) studiów. Jego podstawą jest przejrzystość programu studiów i zasad zaliczania zajęć. Uznawanie okresu studiów jest jednym z podstawowych warunków wyjazdów w ramach programu SOCRATES/Erasmus. Oznacza to, że okres studiów odbyty za granicą (w tym egzaminy lub inne formy oceny) zastępuje porównywalny okres studiów w uczelni macierzystej, niezależnie od tego, że treść uzgodnionego programu studiów za granicą może się różnić od programu w uczelni macierzystej. ECTS sam w sobie nie reguluje treści, struktury czy ekwiwalencji programów studiów, są to bowiem kwestie związane z jakością kształcenia, do którego ECTS się nie odnosi.

ECTS gwarantuje przejrzystość zaliczania okresów studiów poprzez następujące elementy:

- punkty ECTS przyporządkowane przedmiotom (cyklom zajęć); podstawą przyporządkowania punktów jest nakład pracy wymagany od studenta w celu uzyskania zaliczenia z danego przedmiotu (cyklu zajęć); w systemie ECTS za pełny rok akademicki odpowiada 60 punktom, semestr - 30 punktom, a trymestr - 20 punktom;
- pakiet informacyjny przedstawiający dokładny opis zajęć oferowanych przez uczelnię w ramach poszczególnych kierunków studiów z podaną liczbą punktów dla każdego przedmiotu (cyklu zajęć);
- porozumienie o programie zajęć przygotowane przed rozpoczęciem przez studenta okresu studiów za granicą i określające program zajęć, w jakich ma uczestniczyć student oraz liczbę punktów ECTS, jaka ma być przyznana za ich zaliczenie; porozumienie obowiązuje wszystkie trzy strony, które są zobowiązane je podpisać: uczelnię macierzystą, uczelnię przyjmującą i studenta (do tego dokumentu często trzeba załączyć wykaz zaliczeń, który opisuje dotychczas zaliczone przez studenta przedmioty w uczelni macierzystej);
- wykaz zaliczeń, w którym wymienione są wszystkie przedmioty (cykle zajęć) zaliczone przez studenta za granicą oraz przyporządkowaną im liczbę

punktów ECTS; wykaz wydaje uczelnia przyjmująca; uczelnia macierzysta uznaje punkty uzyskane przez studenta w innych uczelniach w ten sposób, że punkty otrzymane za zaliczone przedmioty (cykle zajęć) zastępują punkty, które student uzyskałby w uczelni macierzystej w ciągu porównywalnego okresu studiów.

Promując szersze stosowanie ECTS, Komisja Europejska stara się ułatwić wymianę studentów w Europie. W tym kontekście oczekuje się, że uczelnie ubiegające się o fundusze Erasmusa opracują ogólnouczelniane plany wprowadzania ECTS lub - jeśli wprowadziły już ten system częściowo albo eksperymentalnie - rozszerzą jego zasięg na wszystkie wydziały lub kierunki studiów.

Innym komponentem programu SOCRATES jest **COMENIUS**. Wspiera on inicjatywy, które mają na celu podniesienie jakości edukacji szkolnej i promowanie świadomości wymiaru europejskiego w procesach edukacyjnych. Ma również na celu wzbogacenie i uzupełnienie systemów edukacyjnych krajów uczestniczących. Pomaga uczniom i nauczycielom w kształtowaniu poczucia przynależności do szerszej i otwartej na świat społeczności europejskiej - społeczności o różnych tradycjach, mającej jednak korzenie we wspólnej historii.

COMENIUS przyczynia się zatem do poprawy jakości kształcenia i wzmocnienia europejskiego wymiaru edukacji szkolnej poprzez:

- wspieranie międzynarodowej współpracy oraz wymiany między szkołami i placówkami kształcenia i doskonalenia zawodowego nauczycieli;
- zachęcanie uczestników do opracowywania innowacyjnych metod nauczania i materiałów dydaktycznych;
- promowanie działań służących rozpowszechnianiu sprawdzonych rozwiązań i innowacji w zakresie zarządzania szkołami;
- opracowywanie oraz rozpowszechnianie metod przeciwdziałania marginalizacji w edukacji i niepowodzeniom w nauce szkolnej, promowanie integracji uczniów mających specjalne potrzeby edukacyjne oraz promowanie równości szans we wszystkich sektorach edukacji;
- promowanie zastosowań technologii informatyczno-komunikacyjnych w edukacji szkolnej i szkolenie kadry zatrudnionej w tym sektorze edukacji;
- promowanie nauki języków obcych;
- promowanie świadomości interkulturowej w europejskiej edukacji szkolnej oraz wspieranie walki z rasizmem i ksenofobią;
- podnoszenie poziomu kształcenia dzieci pracowników migrujących, osób zmieniających miejsce pobytu ze względu na wykonywany zawód oraz Romów.

COMENIUS skierowany jest do wszystkich rodzajów i szczebli kształcenia, a w szczególności powinni z niego korzystać:

- uczniowie, studenci i osoby uczestniczące w różnych formach kształcenia;

- kadra szkolna i bezpośrednio zaangażowana w edukację szkolną;
- wszystkie rodzaje placówek edukacyjnych publicznych i niepublicznych;
- osoby i instytucje zarządzające systemem edukacji na szczeblu lokalnym, regionalnym i centralnym.

W odpowiednich Akcjach programu mogą także uczestniczyć inne publiczne lub prywatne instytucje i organizacje, czyli:

- stowarzyszenia zajmujące się edukacją;
- ośrodki badawcze prowadzące profesjonalne analizy w dziedzinie edukacji.

Kolejnym komponentem programu SOCRATES jest Akcja LINGUA, której głównym celem jest promowanie nauki języków obcych. Jest to również jeden z celów całego Programu SOCRATES, a w szczególności Akcji Erasmus, Comenius i Grundtvig.

LINGUA promuje naukę języków obcych poprzez działania ukierunkowane na:

- utrzymanie i rozwój różnorodności językowej w całej Unii Europejskiej,
- podnoszenie poziomu nauczania i uczenia się języków obcych,
- rozszerzanie dostępu do różnych form nauki języków przez całe życie, dostosowanych do potrzeb każdego człowieka.

Pojęcie *nauka języków* obejmuje w Akcji LINGUA nauczanie i uczenie się wszystkich urzędowych języków Wspólnoty oraz irlandzkiego i luksemburskiego jako języków obcych. Do tej kategorii kwalifikują się również języki krajów EFTA/EOG i języki krajów kandydujących do członkostwa w UE, które uczestniczą w Programie SOCRATES.

Istotą komponentu Programu SOCRATES pod nazwą **MINERWA** jest promowanie kształcenia otwartego i na odległość oraz promowanie technologii informatyczno-komunikacyjnych (ICT) w edukacji.

Cele działań w tym zakresie są zatem następujące:

- podniesienie poziomu wiedzy na temat metod kształcenia otwartego i na odległość oraz stosowania technologii informatyczno - komunikacyjnych w edukacji,
- opracowanie najbardziej właściwych podejść dydaktycznych umożliwiających rozwój i stosowanie nowoczesnych technologii ICT w edukacji,
- powiększenie zasobów i usług edukacyjnych wykorzystujących ICT oraz dostępu do innowacyjnych programów kształcenia.

Europejskie projekty współpracy w zakresie komponentu MINERWA powinny posiadać innowacyjny charakter, jasno określone założenia i grupy odbiorców, możliwość szerokiego wykorzystania opracowanych rozwiązań praktycznych w różnych dziedzinach naukowych oraz europejski wymiar projektu, czyli skala i zakres projektu powinny umożliwiać porównania i włączanie doświadczeń różnych krajów w określonej dziedzinie.

Obszary tematyczne projektów powinny obejmować:

- rozumienie innowacji, czyli wpływu technologii informatyczno - komunika-

cyjnych, różnych modeli kształcenia otwartego i na odległość na organizację procesu nauczania - uczenia się,

- projektowanie, opracowanie, testowanie nowych metod i pomocy dydaktycznych,
- udostępnianie produktów i usług oraz rozpowszechnianie wyników projektów;
- wymianę idei i doświadczeń w zakresie kształcenia otwartego i na odległość oraz zastosowania ICT.

Działania prowadzone w ramach komponentu **GRUNDTVIG** mają na celu:

- promowanie innowacyjnych metod w kształceniu dorosłych,
- rozszerzanie współpracy między instytucjami kształcącymi dorosłych w całej Europie,
- podnoszenie jakości kształcenia nauczycieli i osób dorosłych,
- promowanie idei uczenia się przez całe życie.

GRUNDTVIG jest Akcją, która składa się z czterech komponentów:

- europejskie projekty współpracy,
- projekty partnerskie dotyczące kształcenia dorosłych,
- zagraniczne wyjazdy szkoleniowe dla kadry zatrudnionej w sektorze edukacji dorosłych,
- sieci.

Komponent **EURYDICE** ma na celu rozwój wymiany informacji o systemach edukacyjnych, ukazywanie ich różnorodności oraz wyszukiwanie elementów wspólnych ale bez formułowania sądów czy dokonywania jakichkolwiek ocen.

W założeniu nie ma bowiem systemów lepszych lub gorszych. Nie wskazuje się więc modelowych rozwiązań i nie zaleca naśladownictwa ale obowiązuje zasada szanowania odmienności. Celem nadrzędnym jest rzetelne podawanie faktów.

Na szczeblu krajowym, celem każdego krajowego biura **EURYDICE** jest informowanie polityków oświatowych, decydentów, administratorów oświaty, badaczy i wszystkich zainteresowanych edukacją o funkcjonujących w innych krajach rozwiązaniach.

Sieć **EURYDICE** działa na zasadach stałej współpracy pomiędzy krajowymi biurami powołanymi przez ministerstwa edukacji w 30 krajach a centralnym Europejskim Biurem w Brukseli. Centralne Biuro zostało powołane przez Komisję Europejską do koordynacji działań Sieci.

W kompetencji **ARION** zakłada się, że współpraca między krajami Wspólnoty w dziedzinie edukacji stanowi naturalny element procesu integracji europejskiej, który ma na celu wyrównanie i poprawę warunków życia i pracy w krajach członkowskich oraz krajach stowarzyszonych. Panuje powszechna zgoda co do tego, że różnorodność systemów edukacji we Wspólnocie stanowi wartość, którą należy zachować. W interesie każdego kraju leży więc uczenie się z doświadczeń innych Państw Członkowskich.

W ramach komponentu **ARION** prowadzone są akcje umożliwiające uczestnikom rozszerzanie wiedzy na temat systemów edukacyjnych innych krajów europejskich i organizowanie wyjazdów studyjnych dla specjalistów w zakresie szkolnictwa (administracji szkolnej, inspektorów, dyrektorów szkół, nauczycieli, a nawet rodziców). Głównym celem wyjazdów jest poznawanie priorytetów w dziedzinie edukacji w państwach członkowskich UE i krajach Europy Środkowej i Wschodniej, ze szczególnym uwzględnieniem podejmowanych tam reform. Inne cele to:

- wymiana informacji i doświadczeń w dziedzinie szeroko pojętej edukacji,
- umożliwienie szkolenia osobom odpowiedzialnym za edukację na poziomie lokalnym, regionalnym i ogólnokrajowym,
- stworzenie możliwości analizowania i modyfikowania swojej pracy w świetle bezpośredniego poznawania struktur edukacyjnych i reform w innych państwach członkowskich osobom pełniącym ważne funkcje w edukacji,
- analiza i doskonalenie własnej pracy w oparciu o doświadczenia wynikające z zapoznania się z odmiennymi strukturami, a także reformami edukacyjnymi w odwiedzanych krajach,
- gromadzenie aktualnych danych i informacji dotyczących rozwoju systemów edukacyjnych w krajach UE oraz udostępnienie ich osobom zainteresowanym,
- nawiązywanie kontaktów z instytucjami i placówkami edukacyjnymi w państwach UE oraz Europy Środkowo-Wschodniej,
- umożliwienie poznania odmiennego dziedzictwa kulturowego poszczególnych państw.

Każdego roku program wizyt studyjnych składa się z zestawu zagadnień, które Ministerstwa Edukacji poszczególnych państw, Rada Edukacyjna oraz przedstawiciele Komisji Europejskiej uważają za priorytetowe. Tematy *wizyt studyjnych* obejmują następujące zagadnienia:

- *systemy edukacji i ich wartości* - ogólne badanie systemów edukacji na szczeblu szkolnictwa podstawowego i średniego (struktura, metody) oraz ocena systemów edukacji (temat 1), włącznie z wydawanymi uczniom świadectwami i oceną uczniów (temat 2), działania mające zapobiegać niepowodzeniom w szkole (temat 8), włącznie ze zwalczaniem analfabetyzmu (temat 3) oraz jakość w edukacji (temat 20);
- *aktorzy w edukacji: uczniowie, nauczyciele i rodzice* - włączenie dzieci niepełnosprawnych do normalnego systemu kształcenia w szkole (temat 5), równość szans dla dziewcząt i chłopców w edukacji (temat 6), edukacja dzieci migrantów i Romów (temat 7), zawód nauczyciela (temat 10), rola rodziców i ich uczestnictwo w życiu szkoły (temat 11), dyrektorzy szkół (temat 17), kształcenie dorosłych (temat 18), przemoc a ochrona dzieci (temat 19) oraz inspektorzy (temat 23);

- edukacja i jej narzędzia - wprowadzanie nowych technologii do edukacji (temat 4) oraz programy nauczania (temat 25);
- szkoła i jej otoczenie - szkoła (temat 16), wprowadzanie wymiaru europejskiego (temat 9), edukacja zdrowotna (temat 13) oraz edukacja środowiskowa (temat 14);
- inne działania - nauczanie języków (temat 12) oraz dane statystyczne o edukacji (temat 24).

Uczestnicy komponentu ARION powinni reprezentować jedną z następujących kategorii:

- urzędnicy organów administracji rządowej i samorządowej,
- wizytatorzy, doradcy, inspektorzy,
- dyrektorzy szkół,
- kierownicy departamentów,
- osoby prowadzące kształcenie lub szkolenie nauczycieli,
- pracownicy służb edukacyjnych,
- pracownicy administracyjni.

Oznacza to, że komponent ARION kierowany jest do przedstawicieli MENiS, kuratoriów, Wojewódzkich Ośrodków Metodycznych, Ośrodków Doskonalenia Nauczycieli i innych instytucji a także do pracowników samorządów lokalnych zajmujących się oświatą oraz dyrektorów kolegiów nauczycielskich, szkół podstawowych, średnich i gimnazjów. Nie jest on zatem adresowany do nauczycieli szkół podstawowych, średnich i gimnazjów, bezpośrednio niezaangażowanych w zarządzanie oświatą.

Warunkiem udziału w wizycie studyjnej jest biegła znajomość jednego z pięciu języków: angielskiego, niemieckiego, francuskiego, hiszpańskiego lub włoskiego. Wizyta finansowana jest ze środków Unii Europejskiej w formie indywidualnego grantu, rozliczanego jako wyjazd służbowy.

Ostatnim z wymienionych wcześniej komponentów Programu SOCRATES jest komponent **NARIC**. National Academic Recognition and Information Centre to sieć ośrodków utworzona przez Komisję Europejską w 1984 roku w celu nawiązania efektywnej, bliższej współpracy między państwami w zakresie uznawalności wykształcenia do celów akademickich i wspierania systemu uznawania kwalifikacji do celów zawodowych.

Uzupełnieniem komponentu NARIC jest **ENIC** - European National Information Centre for Academic Recognition and Mobility. Jest to Europejska Sieć Krajowych Ośrodków Informacji na temat uznawalności akademickiej i mobilności środowisk akademickich, utworzona decyzją Komitetu Ministrów Rady Europy oraz Komitetu Regionalnego UNESCO dla Regionu Europy w 1994 roku.

Podstawowe zadania tego komponentu, zwanego w Polsce jako Polish ENIC/NARIC, realizowane są przez Biuro Uznawalności Wykształcenia i Wymiany Mię-

dzynarodowej (por. <http://www.buwiwm.edu.pl>). W zakresie wymiany międzynarodowej Biuro koordynuje i organizuje rekrutację oraz kwalifikację polskich naukowców i studentów na stypendia zagraniczne, jak również cudzoziemców na studia i staże w Polsce. W ramach uznawalności wykształcenia zdobytego za granicą Biuro udziela informacji i wydaje opinie odnośnie dyplomów ukończenia studiów wyższych w oparciu o prawo polskie, a w przyszłości także o prawo Unii Europejskiej. Dzięki stałym, roboczym kontaktom z partnerami zagranicznymi Biuro przyczynia się do uznawania polskich dyplomów poza granicami kraju. Uznawalność polskich dyplomów podnosi atrakcyjność kształcenia w Polsce, w tym cudzoziemców. Potwierdza jakość nauczania akademickiego w naszym kraju. Uznanie kwalifikacji zdobytych na polskich uczelniach otwiera ich absolwentom drogę do dalszego kształcenia i kariery zawodowej na świecie.

Poza międzynarodowym programem edukacyjnym SOCRATES Polska uczestniczy również aktywnie w programie **LEONARDO**.

Program LEONARDO DA VINCI (w skrócie LEONARDO) wprowadzony przez Radę Ministrów Unii Europejskiej rozpoczął swoją działalność 1 stycznia 1995 roku i był przewidziany do realizacji przez pięć lat, tj. do 31 grudnia 1999 roku.

Celem programu było przygotowanie społeczeństw do wejścia w XXI wiek poprzez poprawę jakości systemu kształcenia zawodowego i ich możliwości reagowania na innowacje. Zostało to uznane za podstawowy czynnik dla postępu przemysłowego i technicznego i jego wpływu na organizację i konkurencyjność przedsiębiorstw.

Program LEONARDO połączył w jedno przedsięwzięcie kilka programów działających od 1980 roku: PETRA (kształcenie początkowe), FORCE (kształcenie ustawiczne), COMETT (współpraca uczelniano-przemysłowa), EUROTECNET (promocja kwalifikacji dla innowacji technologicznej) oraz sieci IRIS.

Polska i inne kraje Europy Centralnej i Wschodniej nie były upoważnione do udziału w powyższych programach na zasadzie współpartnerstwa, jedynie jako nieformalny, nie finansowany uczestnik. Podobnie było z Programem LEONARDO w pierwszych dwóch latach jego istnienia. Polska uzyskała zgodę na uczestnictwo w programie LEONARDO w 1997 roku. Aktywnie włączyła się w prace w marcu 1998 roku.

Program LEONARDO został przedłużony. Druga faza Programu rozpoczęła się 1 stycznia 2000 roku, a zakończy się 31 grudnia 2006 roku.

Główną ideą Programu LEONARDO jest kształcenie przez całe życie (Lifelong Learning - LL), będące zintegrowaniem kształcenia początkowego (Initial Training - IT) oraz ustawicznego (Continuing Education - CE). Program powinien ułatwić krajom uczestniczącym w stworzeniu sprawnego systemu LL, mającego na celu doprowadzenie do uczącego się społeczeństwa, dopasowującego swoje kwalifikacje do społecznych potrzeb rynku pracy. Podstawową rolę mają tutaj

wyższe uczelnie techniczne, które we współpracy z przedsiębiorstwami, przemysłem, stowarzyszeniami, fundacjami i placówkami badawczymi mogą stworzyć efektywny system kształcenia zawodowego od przedszkola do emerytury.

Realizacja Programu LEONARDO ma strukturę dwuwymiarową, macierzową. Dzieli się ona na trzy podstawowe działy (Strands) i czwarty dział - dodatkowy oraz na trzy typy projektów (Types of Measures). Działy te to:

- rozwój i doskonalenie krajowych systemów kształcenia i szkolenia zawodowego,
- doskonalenie form przygotowania zawodowego ze szczególnym uwzględnieniem szkolenia studentów i pracowników przedsiębiorstw oraz współpracy między uczelniami i przedsiębiorstwami,
- rozwój umiejętności językowych, wiedzy i upowszechnianie innowacji w dziedzinie kształcenia i szkolenia zawodowego,
- wspieranie wdrażania programu, np. poprzez dofinansowanie Krajowych Biur Programu (National Co-ordination Units - NCU).

Natomiast typy projektów są następujące:

- projekty pilotażowe, które mają na celu rozwijanie metod i systemów szkolenia zawodowego,
- wymiana i staże międzynarodowe,
- badania, analizy i informacja.

W drugiej fazie Programu LEONARDO skoncentrowano się przede wszystkim na dostosowaniu systemu kształcenia zawodowego do potrzeb rynku pracy w zjednoczonej Europie oraz poprawy sytuacji na rynku pracy w poszczególnych krajach. Innym celem programu jest poprawa jakości i dostępności kształcenia ustawicznego i szkolenia zawodowego, która umożliwi zdobywanie umiejętności oraz kwalifikacji przez całe życie oraz usprawnienie umiejętności i poszerzenie wiedzy zwłaszcza ludzi młodych w ramach przygotowania do zawodu. Natomiast trzecim głównym celem programu jest promowanie i poszerzanie zakresu innowacji w procesie kształcenia i szkolenia zawodowego oraz rozwój konkurencyjności i kształtowanie przedsiębiorczości w kontekście nowych możliwości zatrudnienia. Szczególna uwaga zostanie poświęcona wspieraniu współpracy między instytucjami kształcenia i szkolenia zawodowego, w tym szkołami wyższymi a przedsiębiorstwami.

Program LEONARDO działa w oparciu o konkursy projektów organizowane przez Komisję Europejską oraz Krajowe Agencje Programu. Propozycje projektów mogą składać wszystkie instytucje i organizacje posiadające osobowość prawną, które zaangażowane są w rozwój kształcenia zawodowego, a więc instytucje szkoleniowe, szkoły zawodowe, uczelnie, przedsiębiorstwa, partnerzy społeczni oraz władze publiczne. Powinny one odpowiadać celom programu oraz angażować partnerów z kilku różnych krajów uczestniczących. W programie mogą uczestniczyć instytucje z państw Unii Europejskiej, państwa Europejskiego Obszaru Go-

spodarczego, państwa Europy Środkowo-Wschodniej oraz Malta, Cypr i Turcja (Turcja jest w fazie przygotowawczej do udziału).

W drugiej fazie Program Leonardo umożliwi realizację sześciu rodzajów projektów:

- wymiany i staże,
- projekty pilotażowe, w tym tzw. akcje tematyczne,
- projekty językowe,
- międzynarodowe sieci instytucji,
- badania i analizy,
- działania wspólne (por. <http://europa.eu.int/comm/education/leonardo.html>).

Wymienione projekty szczegółowe wchodzą w skład Projektu Restart 2001, który jest projektem pilotażowym. W ramach tej kategorii działań Wspólnota Europejska oferuje wsparcie finansowe na rzecz projektowania, opracowania, testowania, oceny oraz upowszechnienia innowacyjnych praktyk nauczania, w zakresie treści oraz metod w dziedzinie kształcenia i szkolenia oraz doradztwa zawodowego. Projekty pilotażowe mają na celu stymulowanie procesu innowacji oraz poprawę jakości kształcenia, szkolenia oraz poradnictwa zawodowego. Ich zadaniem jest stworzenie konkretnych produktów, opartych - tam gdzie jest to możliwe - na wykorzystaniu nowych technologii informatycznych i komunikacyjnych.

Należy mieć nadzieję, że aktywne uczestnictwo w programach SOKRATES i LEONARDO umożliwi spełnienie oczekiwań dotyczących podniesienia jakości kształcenia i doskonalenia zawodowego, w tym - kształcenia i doskonalenia zawodowego nauczycieli, zgodnie z ich oczekiwaniami, ale również i potrzebami dzieci, uczniów, studentów oraz społeczeństwa. A wszystko to będzie spełniać wymagania Unijne w tym zakresie, gdyż celem tych zmian jest stworzenie przejrzystego i prostego systemu kształcenia i doskonalenia, efektywnie wspierającego nauczycieli oraz szkoły.

Tekst opracowano na podstawie następujących źródeł internetowych:

- <http://www.men.waw.pl>
- http://www.men.waw.pl/oswiata/biezace/ar-2001-2/dok-ref/reforma/roz_vi.htm
- <http://www.wsip.pl/serwisy/reforma/arch/ref62.htm>
- http://codn.edu.pl/tekst_pl/3_proj/kreator.htm
- <http://europa.eu.int/comm/education/leonardo.html>
- http://republika.pl/gim2fr/socr_cele.htm
- <http://www.socrates.org.pl>
- <http://www.socrates.org.pl/tempus/index.html>
- <http://www.socrates.org.pl/socrates2.html>
- <http://www.socrates.org.pl/erasmus/index.html>

- <http://www.socrates.org.pl/comenius/index.html>
- <http://www.socrates.org.pl/lingua/index.html>
- <http://www.socrates.org.pl/minerva/index.html>
- <http://www.socrates.org.pl/grundtvig/index.html>
- <http://www.socrates.org.pl/eurydice/index.html>
- <http://www.socrates.org.pl/arion/index.html>
- <http://www.buwiwm.edu.pl>
- <http://www.pw.edu.pl/biuletyn/96/9/bipw004.html>
- http://europa.eu.int/comm/education/index_en.html
- <http://www.dashofer.pl>